

РЕЦЕНЗИЯ

На ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД на Евелина Емилова Гебрева

РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ В ДИЗАЙНА НА ИНТЕРИОРЕН ТЕКСТИЛ В ЕВРОПА И СЕВЕРНА АМЕРИКА
от 1914 до 1990 г.

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

научно направление 8.2 „Изобразително изкуство“

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

МАГИСТЪРСКИ ФАКУЛТЕТ

Департамент „Дизайн“ Докторска програма „Дизайн“

Научен ръководител: доц. д-р Емилия Панайотова

От проф. Анна Бояджиева

За публичната си защита Ева Гербева представя своя дисертационен труд с тема с изключителна актуалност, насочена към интериорния текстилен дизайн. Значимостта на този избор е резултат от няколко важни предпоставки. От една страна, настоящият труд е мотивиран от творческите интереси на авторката в областта на декоративно- приложните изкуства, свързани с текстилния дизайн, от друга с въпроси, насочени към необходимостта от формиране на база данни по проблемите на текстила в областта на дизайна за интериор, а от трета на липсата на изследване в нашата изкуствоведска практика на поставените въпроси. За избора и работата по темата съм убедена има особена заслуга и нейният научен ръководител проф. Емилия Панайотова. Извеждането на проблема в самостоятелна тема, спомага да се уточнят параметрите, съставните елементи и протичащите процеси в тази обширна и многопосочна тема.

Дисертационният труд съдържа: увод, пет глави, заключение, библиография, приложение, научни приноси – текстова част с обем 156 страници и 173 изображения в приложение, подкрепящи теоретичното изследване.

Уводът по класическа схема поставя целите, задачите, изяснява базата и обобщава основните работни дефиниции на изследването. Основен фокус на дисертацията е текстилният дизайн за интериор, включващ стилове и течения, разгледани по времеви периоди, свързани с историческия, икономическия, културния и социалния контекст на развитието му в Европа и Северна Америка през 1914-1990г., както и преките влияния на тенденциите в изобразителното изкуство, философията и науката върху текстилния дизайн. Целта на изследването на този период – приблизително 70 години, е да насочи вниманието върху трансформациите на дизайна с акцент върху текстила по десетилетия и неговия съдържателен, пластически, естетически и технологичен характер, проектиране,

автори и процесите на производство. Важна отправна точка е разглеждането на текстилните продукти като „част от динамична система“, подчинена на общите правила за развитие на изкуството и начина на живеене, включващ гореизложените компоненти.

Тук трябва да се отбележи рамката на изследването – от 1914г. до навлизането на новите компютърни технологии в края на 80-те години на XX век – период, в който се формират процеси, определящи днешния облик на текстила. Това е важно уточнение, тъй като след въвеждането на дигиталните изразни средства светът на изкуството и дизайна коренно се променя. Концепцията за „правене“ на дизайн тръгва в нови посоки.

Трудът на Ева Гербева е изключително актуален и навременен, тъй като отговаря на „възхода“ на дизайна днес в световен план, и илюстрира миксирането на границите между изкуство и дизайн. Текстилният дизайн, като най- използван продукт в интериора присъства активно в тези процеси.

Липсата на памет и документация за производството на текстил в България, за работата на художници и предприятия в тази сфера през посочения период в дисертацията, необходимостта от съвременна информация за развитието на текстилния дизайн по света, необходимостта от научна обосновка на тези процеси в художественото образование налага написването на дисертационния труд. С тази задача докторантката Ева Гербева се е справила изключително успешно.

Методология. Основните методи, използвани в труда са: историко хронологичен, индуктивен, сравнителен и репродукционен анализ.

Въведена е и *терминалагия* от докторантката с цел по- голяма яснота на понятията и процесите, включени в труда, като дизайн, десен, мотив, орнамент, щампа, сплитка и т.н.

Структура на дисертацията.

Първа глава: Исторически предпоставки, теории и идеи от средата на XIX век до 1914 година. Тази глава е с изключителна важност за начало на дисертационния труд, тъй като се занимава с историческите аспекти на модернизма в Европа в областта на текстилния дизайн. Анализирани са най- ярките художници, занаятчии, дизайнери, мислители, индустриалци и техни сдружения, които обединяват философията на променящия се век. Новите стилове в изкуството и дизайна променят изцяло интериора на европейския дом. Големият дизайнер Уйлям Морис, създател на фирмата „Морис и Ко“ и философа Джон Ръскин са едни от най- ярките фигури в т.н. дизайн реформа в „занаята, изкуството, обществото и политиката“ на Великобритания от средата на XIX в., както и тяхното участие в сдружението „Арт енд Крафт“, където ръчното производство е водещо изразно средство и където „занаят и изкуство се сливат в единно цяло“. Идеите им представляват структура, изградена върху социална утопия, която оказва влияние върху европейската визия за орнамент и флора, композиция, естетика, философия.

В труда намира своето място и стилът Ар нуво от началото на ХХв., достигнал най- пълното си развитие във Франция и завладял цяла Европа, както и Германия с мюнхенския вариант, наречен Югендстил от края на ХІХв. Влияе върху цялостната визия на архитектурата, изкуството и интериорния дизайн, където при производството на платове новата стилистика „въплъщава органичните форми и извивки, провокирани от хармонията в природата.“

В тази глава се анализират най- новите европейски стилове в изкуството и дизайна, художници и техните текстили. Докторантката прави свои изводи относно „колониалния произход на орнамента в европейския текстил“, дошъл от индийския дизайн и неговата древна символика. Наблюдава се връзка между декоративно и изцяло изкуство чрез смесване на модернистичните течения в изобразителното изкуство. Дизайнът налага своята естетика на ясни и изчистени форми и механизация на производството.

Втора глава. Дизайнът на интериорен текстил в Европа и САЩ между Първата и Втората световна война.

Отвъд границите на орнамента, така може да се определи работата на Ева Гербева при изследване на процесите, случващи се в интериорния дизайн за текстил в Европа между двете световни войни. Подемът в икономиката създава динамика и нови възможности в живота на човека. В изобразителното изкуство развитието на кубизма, конструктивизма, абстракционизма, фовизма, създават предпоставки за промяна на концепцията за дизайн. Африканското изкуство, смятано за „вдъхновител“ на абстрактното и новаторският дух на поколението са двигател за иновативните идеи на творците. Ситопечатът от 30-те години на ХХ в. превръща текстилния дизайн в „просперираща медия с големи възможности“ и богата палитра от изразни средства, взети от живописата и графиката, както и провокации от новите материали, като пласмаса, алуминий, обработена дървесина и др. Създават се нови тъкани, базирани на смесването на различни материали и структури.

В тази глава са разгледани основни работни творчески центрове за проектиране и производство на десени за интериор и принципи на работа за създаване на дизайнерски продукти - като стилове, направления, учебни школи и артистични сдружения в държавите: Великобритания; Германия и Австрия: модернизъм, конструктивизъм; Баухаус; Франция: Ар деко; стил Фентъзи модерн, свързан с еkleктизма; САЩ; Русия.

Докторантката отбелязва важността и ролята на Баухаус, като една от водещите школи за дизайн в света, чиято философия на мислене оказва влияние върху творческата работа на дизайнерите до днес. Главна идея при основаването на Баухаус е обединяването на занаята и дизайна и серийно производство като алтернатива за реализирането на съвременните дизайнерски продукти. Мотото на Мис ван дер Рое „Малкото е повече“ е лйтмотивът, с който се свързва философията на тази школа. Отбелязана е ролята на редица видни художници и преподаватели, като Валтер Гропиус, основател на школата,

Йоханес Итен, Мис ван дер Рое, Василий Кандински, Паул Клее и Виктор Вазарели, и др., които в своята философия и работа защитават принципите на модернистичния дизайн и създават проекти за тапети, стенни килими, постелъчни тъкани, тапицерии, с ярки цветове и геометрични композиции. В ателието по тъкане работят художничките Гунта Щьолцл, Лили Райх, Ани Алберс, които със своето творчество дават една нова посока на дизайна за интериорен текстил и неговото „присъствие в интериора“.

Ар деко, Париж, 1925г. е стил в изкуството и дизайна, който се характеризира с изразена декоративност и работата на известни художници, създали десени в това художествено направление, като *Раул Дюфи, Йожен Сеги, Пол Родие, Соня Делоне*, емблематична със своите текстили, изградени като динамични системи от форма и цвят и други.

САЩ Най-впечатляващо за 30-те години на ХХ век в Америка е откриването от американският химик Уолъс Керътърс на „полимерите“ в лабораториите на Du Pont Company. Той за пръв път успява да синтезира влакно от петролни продукти – найлонът, първото синтетично влакно, което откритие е отбелязано от докторантката като „истинска революция в производството на текстил“.

Русия Характерно за текстилния дизайн в СССР след Революцията в началото на 1920-те години е, стартирането на реформа в модната и текстилната индустрия, с цел да се наложи нова естетика за пролетариата. Създава се нов съветски жанр, наречен „тематичен“ дизайн - десени, които боравят с графичен език, изпълнени с индустриални елементи, класифициран от докторантката като „феномен в историята на текстилния дизайн“.

В тази глава Ева Гербева очертава стиловете, школите, художниците и техната работа при създаването на текстилен дизайн за интериор между двете войни. Анализирани са орнаментиката, композициите, цветовете, стилистиката и връзката с визуалното изкуство и новите подходи при проектирането извън границите на орнамента. Отбелязана е „златната ера“ на текстилния дизайн от 20-те години на ХХ в. и ролята на абстрактното изкуство.

Трета глава. Дизайнът на интериорен текстил през 1940-те и 1950те години

В тази глава се изследва дизайнът на интериорен текстил след Втората световна война, когато той се опитва да затвърди своята автономност, инспириран от различни сфери на живота и изкуството, което създава изключителна динамика в неговото развитие. Ситопечатът и усъвършенстваните тъкачни технологии са инструментите, които променят процесите на проектиране и производство в положителна посока. При печатаните платове дизайнът на елементите са значително по-едри и абстрактни.

САЩ е страната, свързвана с авангардни тенденции във всички сфери на изкуството, дизайна, науката. В дисертацията е обърнато внимание на проект, който създава връзка между изящното изкуство и текстилния дизайн. Това е сътрудничество между фирми, произвеждащи платове и художници, като Раул Дюфи и Джорджио де Кирико, което показва съвременната идея за американски текстилен дизайн. Усъвършенстваният ситопечат дава технически възможности живописни картини да се печатат директно върху

платовете за тапициране и завеси. Имена като Анджело Теста, Аликзандър Джирард, Чарлс и Рей Иймс, Дороти Дрепър и др. са участници в създаването на новото лице на текстилен дизайн в САЩ.

Великобритания Във Великобритания през периода са наложени строги правила, обърнати към индустрията, които засягат текстилния дизайн и неговото производство. Изложба с името „Британия го може“, открита в музея „Виктория и Албърт“ през 1946г. е с цел да се обърне внимание на родния дизайн и потребителите. Цитирано е и списанието „Къща и градина“, ориентирано към естетическите и практически съвети за дома. Новаторският дух на дизайнерите е насочен към формата, цвета и текстурата, които са в основата за модерно разбиране за интериорен текстил. Характерно за средата на века е пълното изчезване на орнамента и преминаването към нефигуралното изразяване чрез линии, растери, петна и цвят.

През тези години следват и открития в областта на молекулярната биология и други нови научни сфери, като модела на двойната спирала на човешката ДНК, които оказват влияние в работата на творците. Тези дейности се отнасят и за Фестивал патърн груп. Така „дизайн и наука съвместяват своята работа“, както отбелязва в своя труд Ева Гербева.

Скандинавски страни В дисертацията се разглежда текстилния дизайн в Швеция, в лицето на Астрид Сампе, една от най-признатите дизайнерки на текстил през 50-те-60-те години на ХХ в., която работи върху първите компютърно проектирани дизайни от 1979г. и тъкани платове от фибро стъкло. Финландия е представена от „Маримеко“ /1951г./ - име, което асоциираме с идеята за финландски текстил с предмет на дейност ръчен ситопечат върху текстилни повърхности.

В тази глава докторантката прави изводи за текстилния дизайнер от средата на ХХ век, който е повече художник, отколкото декоратор. През първите няколко десетилетия на ХХв. при проектирането се акцентира на орнамента. В средата на века дизайнерът използва художнически способности за проектиране. Орнаментът е заменен от форми, петна, линии, структури, организирани в повтарящи се модули, създаващи чувство за импресивност. Подобряването на технологията на ситопечата върху плат дава големи възможности на живописните и графични техники. Характерни са абстрактните десени, инспирирани от новите научни открития, както и семплите линейни, растерни и текстурни дизайни. Функционалният и лишен от орнаменти дизайн и абстрактният подход дават съвременна „контемпорари“ визия на платовете за интериор през 50-те години на ХХ в.

Четвърта глава. Дизайн на интериорен текстил през 1960-те, 1970-те години.

Интериорен текстил във Великобритания и САЩ.

1960 –те години. През тези години се случват радикални промени в областта на изкуството, науката и начина на живеене, които се отразяват в пълна степен на дизайна.

ТЕКСТИЛЪТ като цяло извоюва собствена артистична територия и застава в авангарда на промените в изобразителното изкуството. Текстилният дизайн също заема водеща роля в интериорния дизайн. Модната индустрия придобива голяма популярност.

Докторантката Ева Гербева очертава най-важното за периода - развитието на науката в областта на химията и създаването на нови текстилни влакна и повърхости. Революционно е внедряването от Фирмата „Дюпон“ /1959г./ на синтетичното влакно Спандекс, известно като „Ликра“, както и производството на полиестерни и полиамидни влакна, които се отличават с подобрени технически качества. Във Великобритания е отбелязана работата на дизайнери като Ан Сътън, която работи в областта на авангардния текстил през 60-те г., известна с мебели от преплетени цветни шнурове, действащи като модерни скулптури в интериора, Дейвид Хикс, интересен с неговите разпознаваеми текстили с геометрични десени, миксирани материали и ярки цветове, отразяващи линията на английския дизайн.

Качественият ситопечат създава възможности за дизайни на платове чрез прилагане на графични и живописни похвати, наподобяващи голямоформатни картини. Водеща тенденция в дизайна на интериорен текстил от 60-те и 70-те години на ХХв. са десените в стил Оп арт и попарт.

1970-те години. Изводите на докторантката за този период са, че текстилният дизайн продължава тенденциите от 60-те години. развитието на ротационния ситопечат дава възможност бавният ръчен ситопечат да се замени с нова технология, която прави производството по-бързо и евтино, и задоволява променящите се вкусове на потребителите.

Скандинавски интериорен текстил. Намалването на мащаба на производството в световен план през периода след Втората световна война се оказва успешно работеща алтернатива за фирмите в Швеция. Малки групи от дизайнери с по-малко по обем производство изграждат гъвкави системи с голям потенциал за реализиране на нови идеи, което стимулира създаването на авторски серии.

Интериорният текстил в българския дом. В тази глава е обърнато внимание на българския интериор чрез преглед на броевете на списание „Наш дом“ издавани от края на 1960-те до 1980-те като акценти са поставени върху дизайна, производството и използването на интериорен текстил през този период в България.

Докторантката прави изводи във връзка с нейните наблюдения и научни заключения от 60-те и 70-те години на ХХ в., като „разцвет“ на текстила и текстилният дизайн с мотиви, провокирани от съвременното изобразително изкуство, уличната мода и научните открития. Тя обобщава, че това е текстил със собствена физиономия и послания, който се свързва с дадената епоха.

Пета глава. Интериорен текстил през 1980-те години.

В тази глава е анализирана работата на фирми за производство на интериорен текстил и художници, работещи в тях в скандинавските страни, Великобритания, САЩ, Япония и Европа. През периода се наблюдава една разнообразна мозайка от артистични стилове и технологични подходи. В компаниите се произвеждат тъкани и тапети по класически технологии, използвани за щори, облицовки, тапицерии, покривки, драперии и завеси. Характерно за 80-те години е създаването на иновативни и високотехнологични текстилни продукти. Като цяло към края на века се налага стил, провокиран от минимализма и лишен от декорации интериор. Сред тенденции в дизайна на интериорен текстил се засилва фокусирането върху фактурата на плата, разнообразните сплитки, а цвета остава неутрален с цел да се акцентира на разнообразието на повърхности и структури.

Дигиталните технологии все повече навлизат в текстилното производство, като Япония е един от водещите световни фактори при текстилния дизайн. Докторантката изследва работата на известния японски текстилен дизайнер Джуниши Арай, който е синоним на иновативен тъкан текстил в съчетание с древна японска традиция. Неговите триизмерни платове украсяват интериори и властват на модните подиуми и са световно признато инженерно откритие в тази област.

При разглеждането на скандинавския дизайн докторантката е обърнала специално внимание на фирмата „Икея“, която развива своята концепция за цялостен дизайн за дома с характерен печатан текстил и до днес. Отбелязана е финландската фирма „Маримекко“, която работи традиционно върху дизайна на платове за печат с високо качество, британската фирма „Дизайнърс Гилд“ и нейната създателка Триша Гилд, която развива и усъвършенства флоралния дизайн с живописен подход и етно десени.

През 90-те години на ХХ в. светът се глобализира и това повлиява на концепцията за създаване на текстилен дизайн. Развиват се предимно жакардовите тъкани и създаването на текстилни повърхности с различни характеристики.

Интересни са разсъжденията на докторантката във връзка с работата на известни художници в областта на текстилния занаят. Безспорен е факта, че изобразителното изкуство влияе върху текстилния дизайн. Като доказателство Ева Гербева цитира изложбата от 2014г. „Текстили на художници от Пикасо до Уорхол“ в Музея за текстил и мода в Лондон, с произведения на Матис, Пикасо, Брак, Леже, Миро и др. Творбите от тази изложба показват преливащите граници между двете медии – изящно и декоративно. Тук е уместно да се припомни и водещата роля на текстила в авангардното изкуство през 60-те години на ХХ в., когато МАТЕРИАЛЪТ, който стои в основата на новите авангардни форми, става основно изразно средство и променя концепцията за „мислене в материал“ и начина на изразяване на художниците завинаги. Силата на материала може да бъде усетена при стенния килим, който възвръща своите позиции през периода. Льо Корбюзие го използва за интериорите, които създава и нарича „номадски стени“, подвижни и адаптиращи се към пространството. Безспорно е въздействието на текстила и неговото

присъствие в пространството чрез текстилни пластики, мека скулптура, инсталации и т.н, създадени през същите тези години.

Тук докторантката отбелязва и ярките постижения на българските творци в художествения текстил през 60-те години на ХХ век, за развитието на стенният килим, формирането на школа от проф. Марин Върбанов и създаването от него на специалност „Текстил“ при НХА. През тези години работят още известни художници като Димо Балев, Владимир Овчаров, Елисавета Иконописова, Евелина Пирева, Васил Овчаров, Лили Вермут и др.

Приносният характер на труда е отбелязан в текста на изложението.

Докторантката разделя приносите на Научни приноси / Приложни приноси, което е достойнство за изследването. Трудът е конструиран като справочник за посочената темата и е насочен към студентите, изучаващи текстил, както и дизайнери, архитекти, художници и широката публика, с интерес към текстилния дизайн за интериор през зададената времева рамка. Актуалността на проблема е очертан ясно в изследването.

Заключение. В дисертационният труд се акцентира върху въпроса за значимостта на Текстилният дизайн за интериор от Европа и Америка за периода от 1914г. до 1980г. в общовалентен смисъл и функционирането му в битието на човека. Представява научен труд с енциклопедичен характер, съставен от изследователски текстове и илюстрации на творби на известни дизайнери. Ценна разработка, която с успех запълва празнините на знание за развитието на текстилния дизайн по периоди, художествени стилове, имена на творци и техни произведения. Добре изграденият научен апарат е сред силните страни на работата и съвместно с илюстративния умело подкрепя основните тези на изследването. *Авторефератът* към дисертацията също отговаря на изискванията относно резюмирането на основния текст и извеждане на неговия приносен характер. Приносите са мотивирани и научно изведени. Стилът в дисертационния труд е ясен и логичен, систематизацията на фактите – напълно коректна. Изследването демонстрира широк кръгзор, позоваване на културните и исторически процеси с ясно изведен професионален подход. В него са изказани и аргументирани редица собствени квалифицирани мнения, които имат своя приносен характер. Докторантката има необходимият брой публикации.

В заключение считам, че представеният труд е ценно в теоретичен план изследване, което има и своя приложен характер, като едно от първите по рода си проучвания на български език върху проблематиката на текстилния дизайн за интериор.

В резултат убедено препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди на Ева Гербева образователната и научна степен “доктор”.

проф. Анна Бояджиева

2 август 2017 година

